

Jongeren en internationale solidariteit : hoe werkt dat vandaag ?

Een onderzoek voor Plan International België naar jongeren, mobilisatie en internationale solidariteit.

Les jeunes et la solidarité internationale : où en est-on aujourd'hui ?

Recherche sur la mobilisation des jeunes et les enjeux de solidarité internationale pour Plan International Belgique.

Méthos est une agence d'étude basée à Bruxelles composée de sociologues et de designers, animé·e·s par l'engagement de tendre vers une société meilleure, équilibrée et plus durable. Méthos intervient depuis plus de 10 ans pour des organisations publiques, des communes, des régions, dans le but de mieux prendre en compte les besoins des citoyen·ne·s dans l'action publique. Le savoir-faire de Méthos, ancré dans les sciences humaines, mobilise les techniques des études qualitatives, de l'ethnographie, de la participation et l'intelligence collective dans des projets participatifs et de co-création. En Belgique, nous intervenons aux niveaux régional et fédéral, en français et en néerlandais. www.methos.eu

Plan International Belgique est une ONG belge indépendante membre de Plan International qui défend l'égalité pour les filles et les droits des enfants dans le monde. Depuis 1983, nous accompagnons les enfants et les jeunes vers l'autonomie et leur permettons de changer leur avenir. Nous donnons les mêmes chances aux filles qu'aux garçons : apprendre à l'école et obtenir un emploi décent, diriger les changements de leur société, décider de leur vie et de leur corps et s'épanouir à l'abri de la violence, de la naissance à l'âge adulte. Plus d'infos sur : www.planinternational.be

CONTENU

1.	Inleiding	4
2.	Méthodologie	6
3.	Duiding van het thema	9
3.1.	Engagement civique versus mobilisation sociale	9
3.2.	Een tegengesteld burgerschapsideaal als uitgangspunt	10
3.3.	De kenmerken van 15 tem 24-jarigen (GEN Z)	12
4.	De link tussen jongeren, mobilisatie en internationale solidariteit	16
4.1.	Mobiliseer jongeren via concrete, lokale actie	16
4.2.	La mobilisation commence en fonction des jeunes	20
4.3.	Gebruik de voordelen van informele organisaties om jongeren te mobiliseren	22
4.4.	La solidarité internationale est ancrée dans la vie quotidienne	24
4.5.	Les recommandations sur les actions	26
4.6.	Aanbevelingen rond de thema's	32
5.	Conclusie: naar een thinking tool voor mobilisatie	38
	Liste de recommandations	42

1. Inleiding

De voorbije jaren zagen we wereldwijd een toename van allerlei burgerinitiatieven rond thema's zoals vrouwenrechten, minderheden, milieukwesties, vrede en veiligheid, sociaal-economische kwesties enz¹. Niet zelden zijn jongeren de motor achter zulke initiatieven. Denk maar aan de burgerprotesten in Hong Kong maar ook recent in Chili of Libanon dragen actieve jongeren het protest waarbij ze elkaar via sociale media aanmoedigen². Dichterbij huis denken we aan de klimaatprotesten waar leerlingen en studenten elkaar mobiliseerden of de Black Lives Matter manifestaties en sit-ins over hele land in juni 2020.

De bovenvermelde burgerinitiatieven en de rol van jongeren hierin zijn indrukwekkende voorbeelden van maatschappelijk engagement en massale mobilisatie van/voor/door jongeren. Maar ook los van deze massa-initiatieven zien we heel wat gebeuren: jongeren tonen

activisme als consument door te kiezen voor vegetarisme of kopen tweedehands spullen en lokale producten; ze zetten zich in voor complexe thema's zoals milieu, klimaat en sociale rechtvaardigheid; ze posten en reposten artikels over hedendaagse maatschappelijke topics via hun sociale mediaprofiel etc.

Aan de andere kant horen we stemmen opgaan die menen dat jongeren zich niet meer zouden mobiliseren voor maatschappelijke doelen. Organisaties uit het brede maatschappelijke middenveld verzochten hoe moeilijk het is om jongeren langdurig te betrekken. Jongeren zouden zich terugtrekken uit het openbare leven, meer gericht zijn op zichzelf. De commerciële massacultuur en digitale mogelijkheden (zoals gaming, winkelen, tijd op internet spenderen,...) worden vaak als zondebokken beschouwd. Bovendien berichten (internationale) studies steeds weer over het dalende

1 Pinckney, J. (2018). *When Civil Resistance Succeeds: Lessons for Building Democracy after Popular Nonviolent Uprisings*. Washington, DC: International Center on Nonviolent Conflict Press.

2 <https://www.trouw.nl/nieuws/jongeren-de-wereldwijde-motor-achter-de-protesten-tegen-ongelijkheid~b97978af/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

stemgedrag van jongeren, het gebrek aan vertrouwen in politieke partijen en politieke leiders maar ook in vakbonden en zelfs...in NGO's, middenveld én jongerenorganisaties³.

Plan International België wil over deze schijnbare tegenstrijdigheid in alle openheid nadenken en onderzoeken wat er speelt. Hiervoor vertrekt ze van de basis: de jongeren zelf. Plan International België laat jongeren aan het woord, direct en bottom-up. De NGO richt zich tot jongeren en vraagt hen hoe zij zich vandaag mobiliseren voor maatschappelijke kwesties. Het is daarbij niet de bedoeling om in een welles-nietes debat over engagement te verzanden, wel om op zoek te gaan naar wat werkt voor jongeren en wat niet. Wat betekenen de collectieve acties voor jongeren? Hoe denken ze over internationale solidariteit? Wat zijn de voorwaarden voor hun inzet voor anderen en voor de

samenleving? Welke maatschappelijke thema's zijn belangrijk? Welke acties werken? En wat kan de Ontwikkelingssamenwerkings sector hiervan leren? Wat betekenen deze acties voor hun campagnes, beleidsgerichte activiteiten en DGD-programma's? Kortom, wanneer is mobilisatie voor internationale solidariteit *youth-proof*?

Een (kortlopend) kwalitatief onderzoekstraject geeft 15 tot 24-jarigen alle vrijheid en ruimte om hun acties en initiatieven rond maatschappelijke thema's en internationale solidariteit te bespreken. Daarnaast interviewen we een beperkt aantal professionals uit het brede werkveld van jongeren en internationale solidariteit. Zij lichten hun ervaringen, lessen, moeilijkheden en uitdagingen mbt dit thema toe.

3 Milner, H. (2010). *The internet generation: engaged citizens or political dropouts*: UPNE
Elchardus, M., & Siongers, J. (2015). The Often Announced Decline of the Modern Citizen. An empirical, comparative analysis of European Young people's political and civic engagement. In P. Thijssen, Siongers, J., Van Laer, J., Haers, J., & Mels, S. (eds.). *Political Engagement of the Young in Europe. Youth in the crucible* (pp. 133-160). Abingdon: Routledge.
Thijssen, P., Siongers, J., Van Laer, J., Haers, J., & Mels, S. (Eds.) (2015). *Political Engagement of the Young in Europe. Youth in the crucible*. Abingdon: Routledge.

2. Méthodologie

Conception

Méthos a organisé neuf entretiens approfondis semi-directifs avec des jeunes de 15 à 24 ans et trois entretiens approfondis semi-directifs avec des professionnel·le·s issu·e·s des secteurs de l'animation socio-éducative et de la solidarité internationale. Les entretiens se sont tenus via Zoom (en ligne) ou dans des lieux adéquats pour les jeunes. Les durées des entretiens ont oscillé entre 1h45 et 2h30.

Questions de recherche

Question principale :

Quand est-ce que la mobilisation rejoint-elle dans des actions relatives à la solidarité internationale au sein de structures formelles préexistantes les attentes et les besoins des jeunes leur permettant de se mobiliser ?

Sous-questions de recherche :

- Quelles sont les portes d'entrée permettant aux jeunes de s'engager ?
- Quels sont les bénéfices de la mobilisation (personnels mais aussi sociaux et sociétaux) ?
- Quels sont les avantages et inconvénients des structures formelles existantes (telles que les ONG) par rapport aux structures informelles ?
- Quels sont les thèmes, événements et actions qui résonnent chez les jeunes et les motivent ?

- Quels mécanismes jouent un rôle dans la mobilisation et comment ? (école, pairs, etc.)
- Par quels canaux de communication les jeunes se mobilisent-elles-ils aujourd'hui ?

Recrutement

L'objectif du recrutement est de fournir un échantillon diversifié de jeunes et de professionnel·le·s. L'étude inductive le permet : il s'agit de collecter une diversité de récits afin d'en dégager au mieux les questions de recherche.

Le premier critère de recrutement concerne la structure organisationnelle : le·la jeune est-elle-il impliqué·e dans une organisation formelle (ONG, organisation de la société civile, travail de jeunesse subventionné, etc.) ou organise-t-elle-il des actions et des initiatives indépendamment de cette structure ? Le choix de cette distinction est développé dans le chapitre suivant.

Le second critère concerne les caractéristiques socioculturelles et démographiques : âge, genre, lieu de résidence et milieu socioculturel.

Le recrutement a été effectué selon le principe de référence en chaîne. Nos propres réseaux, les réseaux de Plan International Belgique ainsi que les réseaux des membres du comité de référence⁴ ont laissé émerger un groupe de répondants diversifiés.

4 Les auteur.e.s du rapport et Plan International Belgique adressent plus particulièrement leurs remerciements aux membres du comité de référence qui ont partagé leur savoir-faire et leurs conseils tout au long de cette étude : Cécile Giraud (Enabel – Annoncer la Couleur), Eveline Couck (Unicef Belgique), Kevin Goris (Enabel – Kruit), Louise Lebichot (Forum des Jeunes), Michiel De Baere (KIYO), Roxanne De Smet (Geomoun) et Sandra Botsma (KYIO).

Aperçu des répondant·e·s :

Organisation formelle

Alexis	18	Volontaire dans une association qui offre à toute personne concernée directement ou indirectement par l'homosexualité, ou en questionnement sur les orientations sexuelles ou l'identité de genre, un lieu d'échanges, des expériences de convivialité, d'informations, d'écoute et d'accueil. Il fait en parallèle des études pour devenir éducateur.
Youssef	22	Volontaire dans une association de jeunes qui ont bénéficié d'outils ou de démarches citoyennes et qui s'engagent à leur tour à les partager avec d'autres jeunes. Il s'y engage après un parcours scolaire difficile alors qu'il était en situation de décrochage.
Soufian	17	Vrijwilliger en animator bij een jeugdvereniging die kinderen hun plaats in de samenleving versterkt. Wekelijks zorgt hij samen met mede-vrijwilligers voor een spetterende namiddag voor de leden. Volgde een animatorcursus bij de Vlaamse Dienst voor Speelpleinwerking.
Hankie	19	Lid van een politieke studentenbeweging. Bijna wekelijks organiseren zij intern opleidingen maar zetten daarnaast ook protestacties op rond thema's die op de politieke agenda staan. Hankie begon in het middelbaar meer te leren over progressief-linkse ideeën maar stond daar redelijk alleen in. Tot hij bij toeval de studentenbeweging op sociale media zag passeren en zich onmiddellijk inschreef.
Margot	17	Vrijwilliger bij een Vlaamse organisatie die sterk inzet op internationale solidariteit. De organisatie werkt niet enkel voor jongeren maar wordt ook sterk geleid door jongeren. In dit verband is Margot mee verantwoordelijk voor een jaarproject maar ze is ook lid van de AV en schrijft mee aan subsidiedossiers.

Organisation informelle

Léa	19	Elle a mené une action pour collecter des serviettes hygiéniques à destination des femmes sans-abris au sein de son école, afin de sensibiliser à leur situation et à lever le tabou autour des règles, notamment chez les jeunes garçons.
Nassim	27	Pendant le confinement, Nassim a organisé la préparation de plus de 300 repas quotidiens pour des personnes précarisées et/ou isolées en mobilisant des ami·e·s sans emplois du secteur de l'horeca, ainsi que d'un nombre important de volontaires. Son initiative en a inspiré d'autres et s'est multipliée dans divers endroits. Nassim en a accompagné certaines en formant les participant·e·s sur base de son expérience.
Zack	24	Samen met een vriend oprichter van een beweging die meer dan 2500 jongeren mobiliseerde in vijf Vlaamse steden nav de moord op George Floyd en de internationale BLM protesten. Momenteel wil hij voornamelijk acties opzetten die racisme, ongelijkheid en discriminatie aankaarten.
Rebka	23	Digitaal activist rond het Black Lives Matter thema. Deelt voornamelijk internationale posts. Schreef haar thesis over dit thema en wil zich naast het digitaal activisme ook offline meer gaan inzetten.

Professionnel

Maarten	Coördinator van een jeugddienst die samen met jongeren projecten opzet vanuit een mondiale, duurzame invalshoek.
Ruben	Leerkracht in een middelbare school en actieve trekker van een werkgroep rond sociale projecten. Organisator en initiator van de projecten rond maatschappelijke thema's. In contact met veel NGO's.
Michael	Fondateur d'une association dans une petite ville belge qui offre aux personnes concernées directement ou indirectement par l'homosexualité, ou en questionnement sur ses orientations sexuelles ou son identité de genre, un lieu d'échanges, d'écoute et d'accueil. De formation scientifique, il s'est réorienté vers le secteur associatif dans lequel il a eu quelques années d'expérience avant de fonder cette association.

3. Duiding van het thema

3.1. ENGAGEMENT CIVIQUE VERSUS MOBILISATION

Cette étude porte principalement sur la mobilisation sociale des jeunes, et non sur l'engagement civique. Les deux termes sont fortement liés, mais il existe une différence conceptuelle que nous devons expliquer brièvement ci-dessous pour éviter toute confusion.

L'**engagement civique** fait référence à des actions individuelles et collectives visant à identifier et/ou à résoudre des problèmes sociaux en activant les jeunes autour d'un thème, d'un objectif ou d'un programme particulier⁵. Par exemple: le bénévolat, être impliqué dans un parti politique, boycotter des produits,...

La mobilisation sociale consiste à rassembler autant d'acteurs et actrices que possible pour accroître la sensibilisation sociale ou asseoir des revendications. Contrairement à l'engagement civique, il s'agit d'initiatives à court terme et à caractère public⁶. Par exemple: participer à une manifestation.

Au sujet de l'engagement civique chez les jeunes, nous nous référons au projet de recherche commandité par Enabel. Ce projet étudie qualitativement les expressions contemporaines de l'engagement. Y sont discutés les motivations, les freins, mais aussi les formes nouvelles et alternatives d'engagement civique.⁷

Si cette distinction conceptuelle est nécessaire pour bien définir le sujet et les objectifs de cette étude, les deux concepts sont cependant souvent utilisés de manière interchangeable dans notre utilisation quotidienne de la langue, ainsi que dans les entretiens.

5 Delli Carpini, M. «Civic Engagement». *APA.Org*. American Psychological Association, n.d. Web 17 November 2020.

6 Khasnabis C, Heinicke Motsch K, Achu K, et al., editors. *Community-Based Rehabilitation: CBR Guidelines*. Geneva: World Health Organization; 2010. Community mobilization. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK310937/>

7 Méthos. *Quand les jeunes s'engagent. Rapport sur l'engagement civique des jeunes de 15 à 19 ans pour Enabel* (2021)

Le tableau ci-dessous donne un aperçu clair des différences conceptuelles entre les deux.

Engagement civique	Mobilisation sociale
Approche relationnelle: s'appuie sur le pouvoir des réseaux sociaux personnels pour créer un cercle de participation et de soutien	Approche publique: tend à utiliser la promotion de groupe et de masse
Accent mis sur l' <i>empowerment</i> (être indépendant et confiant dans la prise de décisions)	Accent mis sur la conformité (les gens adhèrent aux idées d'une organisation, d'un-e influenceur-euse, d'un-e politicien-ne, d'un-e leader, etc.)
Intrinsèque (résultant de motivations personnelles)	Extrinsèque (s'inscrivant dans un agenda déjà déterminé)
Démarche à long terme	Démarche à court terme
Vitesse plutôt lente avec un focus sur les objectifs à long terme	Vitesse plutôt rapide: sans forcément d'objectifs à long terme

Source: Tamarack Institute

3.2. EEN TEGENGESTELD BURGERSCHAPSIDEAAL ALS UITGANGSPUNT

Zoals het in de inleiding beschreven staat, lijkt het alsof er twee tegenovergestelde denkstromingen over jongeren bestaan. Het ene ziet jongeren als geëngageerd (*Engaged Youth Paradigm*), het andere als niet-geëngageerd (*Disengaged Youth Paradigm*)⁸. Deze tegenstellingen lijken op het eerste gezicht kort door de bocht. Engagement wordt als een binair gegeven

voorgesteld, en niet als een fluïde praktijk die plaatsvindt tussen het wonen, werken studeren, feesten van jongeren door. Toch schuilt er meer achter deze tegenstellingen.

Achter de twee paradigma's schuilt een andere invulling van burgerschap. Zij die de idee aanhangen dat jongeren niet-geëngageerd, apathisch of niet

8 Bennett, W. L. (2008). Changing citizenship in the digital age. In W. L. Bennett (Ed.), *Civic life online: Learning how digital media can engage youth* (pp. 1-24). Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

betrokken zijn bij wat er leeft in de samenleving (*Disengaged Youth Paradigm*), gaan terug op een eerder traditioneel idee van burgerschap. Dit burgerschapsmodel evalueert jongeren op hun verplichtingen naar de samenleving: om de zoveel jaar een stem uitbrengen, geïnformeerd zijn (liefst door massamedia), betrokken zijn bij openbare aangelegenheden, geloof in de scheiding der machten en de volksvertegenwoordigers, deelnemen aan het maatschappelijke middenveld,... De plichtsgetrouwe burger volgt deze (deels ongeschreven) richtlijnen van het democratisch spel. Dit idee van burgerschap wordt voornamelijk gevolgd door oudere generaties, machthebbende elites en jongeren die gesocialiseerd zijn via traditionele politieke settings. Middenveldorganisaties die werken vanuit het geijkte, traditionele politieke top-down model van rechten en plichten zullen het vandaag de dag moeilijker hebben om jongeren te motiveren en aan zich te binden.

Wat is dan wel relevant voor de jongste generaties? De wijze waarop zij zich als burgers positioneren en hun sociale identiteit opbouwen, is sterk gelinkt aan kenmerken van een vernetwerkte, geglobaliseerde en postmoderne samenleving. De aandacht voor zelfverwezenlijking, persoonlijke expressie en individualiteit staat centraal. Deze andere notie van burgerschap heeft gevolgen voor de engagementen die ze aangaan en voor welke thema's ze zich mobiliseren. In plaats van zich als plichtsgetrouwe burgers in te zetten voor de doelen en programma's opgesteld door anderen, kiezen ze losse verbanden; authentieke, concrete acties; al dan niet op eigen initiatief; via netwerken van gelijkgestemden en online gemeenschappen en met een focus op de eigen identiteit en persoonlijke waarden⁹. De aanhangers van het *Engaged Youth Paradigm* menen dan ook dat jongere generaties niet zozeer desinteresse

tonen in het politieke en maatschappelijke leven – ze hebben vaak een groot maatschappelijk bewustzijn – maar dat ze vooral kritisch en ontgoocheld zijn over de huidige gang van zaken in het traditionele politieke en maatschappelijke leven.

Deze twee tegenovergestelde noties van burgerschap (het traditionele model gebaseerd op een rechten en plichten benadering versus het model waarbij zelfverwezenlijking centraal staat) vormen de theoretische steunpilaren van dit onderzoek. Ze geven richting in de keuze van de respondenten waarbij we rekening houden met jongeren die zich mobiliseren via formele organisatiestructuren (gesubsidieerde organisaties, NGO's, jeugdwerk, middenveldorganisaties,...) en jongeren die zich op eigen initiatief en via losse verbanden op informele wijze engageren.

9 Zie ook: Quand les jeunes s'engagent. Kwalitatieve studie voor Enabel over het maatschappelijk engagement van jongeren.

3.3. DE KENMERKEN VAN 15 TEM 24-JARIGEN (GEN Z)

De shift in burgerschap treft vooral de jongste generaties, zij die momenteel tussen 15 en 24 jaar zijn (geboren tussen 1997 en 2006). Deze generatie – ook wel GEN Z genoemd – krijgt stevige kenmerken toegedicht: ze houden er een fluide identiteit op na en bouwen een eigen bestaansproject uit, op eigen tempo, waarbij traditionele volwassenheidsidealen aan belang inboeten (auto, eigendom, huwelijk, kinderen, zelfs een diploma zou zijn waarde verliezen). Ze zijn sterk vernetwerkt (ook internationaal) en opereren in (micro-)communities van gelijkgezinden. Als kinderen van de superdiverse samenleving kiezen ze radicaal voor inclusiviteit maar vertonen ook een hoge mate van politieke apathie^{10,11}. Kortom, de sociale identiteit van GEN Z zou totaal nieuwe perspectieven, waarden, consumptie- en participatiepatronen op tafel leggen. Hieronder zoomen we kort in op enkele waarden en perspectieven relevant voor Plan International België en leren dat de sociologische realiteit minder opzienbarend is dan hierboven beschreven.

Vrijtijdsbesteding, engagementen en vrijwilligerswerk

Wat jongeren na hun school- en gezinstijd ondernemen, valt onder de brede noemer van vrijetijdsbesteding.

Engagementen opnemen, zich mobiliseren en/of vrijwilligerswerk doen valt

hier ook onder. Interessant zijn data uit Vlaanderen en Brussel¹² die de opdeling maken tussen georganiseerde en ongeorganiseerde vrije tijd (cf. onze opdeling tussen formele en informele organisatieverbanden). Binnen de georganiseerde vrije tijd zijn vooral sportclubs en jeugdverenigingen belangrijk bij 15- tot 24-jarigen. Bijna 2 op 3 jongeren (58%) nam ooit deel aan activiteiten van een jeugdbeweging¹³. Aan de andere kant is slechts 4% van de 14- tot 25-jarigen actief in verenigingen die betrekking hebben op mens en milieu. Het hoeft niet noodzakelijk te betekenen dat jongeren niet geïnteresseerd zijn in deze thema's. Meer dan de helft van de jongeren (54,8%) heeft in het laatste jaar geld aan een goed doel gegeven, 26% een product bewust niet gekocht en 36% een product net wel kocht omdat het op een milieu- of diervriendelijke manier werd gemaakt¹⁴. Binnen de ongeorganiseerde vrije tijd zien we dat 1 op 3 (ongeorganiseerd) vrijwilligerswerk doet, ook al is het sporadisch. Ook Belgische data over vrijwilligerswerk tonen een gelijkaardig beeld van jongeren (opgelet: ietwat andere leeftijdsafbakening en operationalisering): 1 op 5 Belgische vrijwilligers is jonger dan 30 jaar¹⁵. Het betekent dat jongeren (15-29 jaar) de tweede grootste vrijwilligersgroep vormen (na de 60-plussers, met 1 op 4 vrijwilligers vormen zij de grootste groep).

De cijfers rond engagement en vrijwilligerswerk geven een actief beeld van jongeren en vergeleken met voorgaande

10 Francis, T., & Hoefel, F. (2018). 'True Gen': Generation Z and its implications for companies. McKinsey Company

11 Rubin Postaer and Associates, (2018). Identity Shifters: a GEN Z exploration. RPA Rapport

12 Waar mogelijk refereren we naar Belgisch onderzoek, voor sommige topics waren echter enkel Vlaamse data beschikbaar.

13 Tourne, J., & Bradt, L. (2019). Georganiseerde en ongeorganiseerde vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren. In L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 205-227). Leuven: Acco.

14 Tourne, J., & Bradt, L. (2019).

15 Hustinx, L., & Dudal, P. (2020). Het vrijwilligerswerk in België in 2019. Kerncijfers. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

jaren valt er geen daling op te merken. Toch schuilt er achter deze cijfers nog een andere realiteit: die van ongelijke deelnamekansen. Diepgravend onderzoek aan de hand van multivariate analyses geeft een steeds weerkerend beeld van structurele factoren die deelname verhinderen. Dit geldt niet enkel voor sport- of cultuuractiviteiten maar ook voor maatschappelijk engagement of vrijwilligerswerk. Het betreft trouwens geen louter Belgisch fenomeen maar een internationaal gegeven¹⁶. Algemeen genomen kunnen we stellen dat jongeren (14-25 jaar) in tegenstelling tot tieners (10-13 jaar) meer maatschappelijke engagementen opnemen; jongens en meisjes andere focuspunten hebben; zij met een hoger diploma, een betere sociaal-economische situatie en uit een activerende thuissituatie komen, hogere deelnamekansen hebben¹⁷. Jongeren met een migratieachtergrond hebben dan weer lagere deelnamekansen: zij zijn minder vaak lid van sport-, jeugd- en culturele verenigingen (i.e. het gestructureerde of formele aanbod) en zij brengen hun tijd vaker op informele wijze door (bijvoorbeeld familieactiviteiten, religieuze activiteiten, spelen op speelpleinen,...)¹⁸.

Diversiteit

De groeiende diversiteit in België is het sterkst waarneembaar in grote steden. Brussel bijvoorbeeld, wordt gelabeld als een *majority-minority city*: het is een stad waar de meerderheid van de bevolking uit minderheden bestaat. Bovendien is deze groeiende diversiteit in de eerste plaats bij jongere groepen zichtbaar. De jongste populaties zijn de meest diverse populaties in ons land. Gezien de sociale contexten heterogener worden, leidt het

tot meer blootstelling aan mensen van andere culturen, wat op zijn beurt leidt tot meer kans op openheid en ontmoeting (bvb op school, op het werk of in het uitgaansleven).

Uit cijfers van het Jeugdonderzoekplatform (JOP¹⁹) dat in 2018 meer dan 11.000 10-24-jarigen bevroeg, blijkt inderdaad dat jongeren positiever staan ten opzichte van andere culturen²⁰. Jongeren rapporteren meer vriendschappen met personen van een andere herkomst. Ze zijn meer geneigd om etnische intergroepsrelaties aan te gaan. Het betekent dat jongeren over culturen heen nauwere banden met elkaar (willen) smeden. Deze resultaten gaan deels in tegen de negatieve berichten over het samenleven tussen verschillende culturen. Ze bevestigen ook dat het de jongste generatie is die op een meer inclusieve manier denkt over de samenleving.

Drie kanttekeningen zijn nodig. (1) Ondanks de groeiende openheid blijft het voor jongeren nog steeds moeilijk om een partner uit andere bevolkingsgroepen te zoeken. (2) Alle onderzochte bevolkingsgroepen hebben een positiever beeld over groepen die al langer in de Belgische samenleving wonen. (3) Jongeren uit beroepsopleidingen, jongens en tieners vinden het moeilijker om zich open te stellen voor andere culturen. Deze kanttekeningen duiden dat we als samenleving blijvend moeten inzetten op het creëren van ontmoeting.

Digitalisering

Jongeren vind je online, op sociale media of op andere platformen. Dat is geen verrassing. Jongeren brengen steeds meer tijd online door. Een groot

16 Barrett, M. & Pachi, D. (2019). *Youth Civic and Political Engagement*. London: Routledge.

17 Hustinx, L., Marée, M., De Keyser, L., Verhaeghe, L. & Xhaufclair, V. (2015). *Het vrijwilligerswerk in België: Kerncijfers*. Brussel: Koning Boudewijn Stichting.

18 Barrett, M. & Pachi, D. (2019).

19 Waar mogelijk refereren we naar Belgisch onderzoek, voor sommige topics waren echter enkel-Vlaamse data beschikbaar.

20 Siongers, J. (2019). Etnische intergroepsrelaties bij jongeren in de superdiverse samenleving. In L. Bradt, J. Pleyzier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 103-131). Leuven: ACCO.

stuk van hun dagelijks leven wordt ingevuld door online bezigheden. Volgens de cijfers van de JOP-monitor²¹ gaat bij 14- tot 25-jarigen zo een twee uur per dag naar sociale media-activiteiten²². Vaak wordt gedacht (o.a. door aanhangers van het Disengaged Youth Paradigm) dat het hoge gebruik van internet en sociale media ten koste gaat van deelname aan het maatschappelijke leven. Een vergelijking van de JOP-monitors over de jaren heen toont echter aan dat dit niet zozeer het geval is: onlineactiviteiten vervangen deelname aan het maatschappelijke leven niet, ze zijn een aanvulling. De online en offline wereld van jongeren vloeien in elkaar over en zijn complementair aan elkaar. Ze kennen een "dynamische onderlinge samenhang"²³.

Genderidentiteit

Van de jongste generatie wordt vaak beweerd dat ze achter een fluïder genderconcept zouden staan. De typische, binaire man/vrouw verdeling zou plaatsmaken voor een minder traditionele afbakening van gender en minder stereotypering en seksisme tot doel hebben. Ook hier beschrijven we de aanwezige

empirische data over dit thema²⁴. Op basis van deze data krijgen we twee verrassende inzichten: genderfluiditeit is een minder belangrijk concept dan verwacht en jongens (meer dan meisjes) voelen een sterkere gendernormatieve druk (de druk van buitenaf om zich meer jongensachtig/mannelijk te gedragen).

Jongeren tussen 14 en 25 jaar oud voelen zich in de meerderheid van de gevallen typisch man/jongen of vrouw/meisje. Toch ervaren vooral jongens meer druk dan meisjes om zich te conformeren aan bepaalde genderverwachtingen en -normen. Die druk komt deels uit zichzelf, maar in sterkere mate vanuit de omgeving. Het betekent dat jongens moeten omgaan met een veel strikter normenkader over wat past en wat niet bij jongens/mannen. De druk op jongens om in de samenleving hun mannelijkheid te tonen, vergroot daardoor. Bovendien bevestigen jongens sneller de vooroordelen over jongens (bvb niet hulpeloos zijn; iemand die met zijn handen werkt; verantwoordelijk zijn voor de zorg voor vrouwen; bewondering van vrouwen). Deze vaststelling heeft duidelijke implicaties voor het beleid rond gender:

Er wordt over het algemeen sterk ingezet op een beleid dat aandacht heeft voor gendergelijkheid door de positie van de vrouw in de samenleving gelijk te trekken. De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat naast het verbeteren van de positie van de vrouw in de samenleving, een verdere bewustwording nodig is binnen de samenleving van de voorgescreven verwachtingen ten aanzien van mannen, (Matsari et al., 2019, pp. 272).

21 Waar mogelijk refereren we naar Belgisch onderzoek, voor sommige topics waren echter enkel Vlaamse data beschikbaar.

22 Tourne, J., & Bradt, L. (2019). Georganiseerde en ongeorganiseerde vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren. In L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 205–227). Leuven: Acco.

23 Tourne, J., & Bradt, L. (2019). pp 222.

24 Mastari, L., Spruyt, B., & Siongers, J. (2019). Genderidentiteit en genderattitudes bij Vlaamse jongeren. In L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *ongeren in cijfers en letters 4 : bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 251–273). Leuven: Acco.

Relatie tot politiek

In deel 3.2. kwam al kort de relatie tussen jongeren en politiek ter sprake. Het politieke onbehagen onder jongeren blijkt groot, het politieke bewustzijn en de politieke interesse klein. Zowel nationaal als internationaal onderzoek toont dit aan. Kijken we naar recente empirische data over dit thema dan leren we dat de opvattingen over politiek bij 14- tot 25-jarigen negatief zijn. Het “goede” nieuws is dat ze stabiel zijn²⁵. Over de jaren heen worden weinig schommelingen in het politieke onbehagen van jongeren geobserveerd. Volgens de onderzoekers betekent dit dat het geobserveerde politieke onbehagen niet zozeer gelinkt is aan recente gebeurtenissen maar dat er misschien zoiets bestaat als politiek ongenoegen *no matter what*, als iets dat bij een democratie hoort. Het betekent evenwel niet dat het politieke onbehagen van jongeren niet au serieux genomen moet worden.

Het anti-establishment denken (bvb. “de heersende elite doet toch wat ze willen”) en de politieke machteloosheid (bvb. “mijn stem doet er niet toe”) zijn hoog, zowel bij jongens als meisjes en bij jongeren die beroepsonderwijs volgen²⁶. Deze bevindingen lijken erop te wijzen dat jongeren niet zozeer het politieke an sich in vraag stellen, i.e. het maatschappijstructurende gehalte van de

politiek. Ze bekritisieren echter wel de gebrekkige werking en responsiviteit van politici en politieke partijen.

Desondanks uiten jongeren zich op alternatieve en subtiële wijze over mens en maatschappij, veelal via concrete acties zoals bewust consumptiegedrag²⁷. Deze vaststelling past in wat we eerder in dit rapport vermeldden: alternatieve politieke acties, al dan niet via sociale media laten – in tegenstelling tot traditionele partijpolitiek – jongeren toe zich politiek uit te drukken op een manier die dichterbij hun waarden en levensstijl passen. We kunnen jongeren dus niet zozeer apolitiek noemen, eerder kritisch en ontgoocheld over de huidige gang van zaken. Deze opvattingen leiden echter niet tot veel animo om echte alternatieven toe te laten. Slechts een derde van de jongeren blijkt gewonnen voor de idee dat politici zich uitsluitend moeten laten leiden door de mening van het volk of dat het volk alle beslissingen moet nemen. Bovendien leeft er grote eensgezindheid dat stemrecht vanaf 16 jaar geen goed idee is. Een mogelijke verklaring hiervoor luidt dat stemmen gezien wordt als uiting van traditionele politiek. Op basis van de JOP-monitor blijkt dat slechts 2% van de 14 tem 25-jarigen gewonnen is voor opkomstplicht vanaf 16 jaar. Minder dan de helft van de jongeren (44%) wil stemrecht vanaf 16 jaar voor wie dat wil²⁸.

25 Spruyt, B., Mastari, L., & Van Droogenbroeck, F. (2019). Jongeren en politiek in turbulente tijden. In L. Bradt, J. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 153–179). Leuven: ACCO.

26 Voor een duiding van dit fenomeen verwijzen we naar: Spruyt, B., Mastari, L., & Van Droogenbroeck, F. (2019). Jongeren en politiek in turbulente tijden. In L. Bradt, J. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 153–179). Leuven: ACCO.

27 Zie ook onderdeel over engagementen: meer dan de helft van de jongeren (54,8%) heeft in het laatste jaar geld aan een goed doel gegeven, 26% een product bewust niet gekocht en 36% een product net wel kocht omdat het op een milieu- of diervriendelijke manier werd gemaakt.

28 Spruyt, B., Mastari, L., & Van Droogenbroeck, F. (2019). Jongeren en politiek in turbulente tijden. In L. Bradt, J. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 153–179). Leuven: ACCO: pp. 174.

4. De link tussen jongeren, mobilisatie en internationale solidariteit

4.1. MOBILISEER JONGEREN VIA CONCRETE, LOKALE ACTIE

Het maatschappelijk engagement en de wijze waarop de jongeren zich mobiliseren is doelgericht en reëel. De nadruk ligt op actie. Als antwoord op wat zij als onrechtvaardig beschouwen, gaan ze in alle concreetheid aan de slag, zonder veel franjes, planning of programmatie. Ze laten zich in de eerste plaats niet leiden door grootse, internationale thema's maar door verontwaardiging over wat er rondom hen gebeurt, dichtbij hun leefwereld, in hun dagelijkse realiteit. Eerder dan idealistisch, benoemen we de jongeren als pragmatisch. Ze zoeken geen confrontatie op en staan (nog niet) op de barricades. De jongeren houden zich veelal bezig met constructieve acties of acties

binnen een groter verband: workshops volgen, dossiers schrijven, maaltijden voorbereiden, posten over racisme op Instagram,... (voor een overzicht van alle activiteiten van de respondenten, zie 2. Méthodologie).

"Je vis les difficultés au quotidien par rapport à mon orientation sexuelle, donc je me suis dit que je pouvais les aider aussi. C'est un combat qui me concerne donc ça me motive."

Alexis, 19 ans

"Ik heb neven die geplaatst zijn in instellingen, ik woon in een quartier chaud. Ik vind het daarom belangrijk om jongeren die ook in zulke situaties zijn kansen te geven en hun toekomst te verzekeren zodat ze niet op straat hangen." Soufian, 17 jaar

Exemple autour de l'action de Nassim :

Nassim a la règle de ne pas filmer les visages, certaines personnes ne désirant pas être filmées. Les vidéos qui ont tourné sur les réseaux sociaux autour de son initiative étaient donc personnelles, réalisées par lui ou par des volontaires désireux-ses de montrer à leur entourage les actions réalisées. Elles montraient des actions et des faits plutôt que des personnes: le transport de produits alimentaires, la collecte d'une diversité de produits, la préparation de paquet, etc. Ces vidéos n'étaient pas "jolies", ni conçues par l'organisation, mais brutes et collectives et en cela très concrètes.

Voorbeeld van de actie van Zack :

De manifestaties en protesten georganiseerd door Zack (en vrienden) verliepen zonder noemenswaardige incidenten. Nochtans brachten ze op de dag van de sit-ins meer dan 2000 jongeren op de been. Ze organiseerden de manifestatie (opgezet op vijf dagen tijd!) als een strak gecoördineerd evenement. Ook bij een evenement wil je een goede afloop, zonder rellen of arrestaties. Bovendien was het voor de organisatoren belangrijk om zelf niet in de spotlights te gaan staan. *"Wij zijn helemaal geen activisten ofzo. Het gaat niet om ons hé. Wij zijn gewoon een groep gasten die aan de toekomst willen werken op een positieve en pragmatische manier."*

De inzet van de jongeren gebeurt naast het studeren, wonen, werken, youtube kijken en uitgaan en is er in sommige gevallen mee gelinkt. Hun inzet is uiteraard een belangrijk deel van hun leven maar er wordt geen sacrale status aan toegekend. Bovendien mobiliseren jongeren zich in het hier en nu. Grote toekomstvisies of plannen zijn niet meteen aan de orde. Ze mobiliseren zich zolang ze (i) bijleren, (ii) iets kunnen betekenen voor anderen en er (iii) plezier aan beleven. En ook al verkiezen ze lokale acties, ze hebben wel een internationale mindset (zie ook 4.4. over internationale solidariteit).

De mobilisatie van de jongeren kent een specifiek leeftijdsverloop. De leeftijd tussen 18 en 20 blijkt een kantelpunt te zijn. Ook in kwantitatieve studies wordt deze observatie gemaakt: de politieke

interesse van 20-jarigen is aanzienlijk groter in vergelijking met jongere leeftijdsgroepen en blijft stijgen tot de leeftijd van 25²⁹. Bij +18 zien we veel duidelijkere persoonlijke doelen, minder onzekerheid, meer reliëf in de topics en thema's (niet alles is even belangrijk), meer kritisch denken, abstractievermogen en duidelijkere motiveringen. Voor zij die jonger dan 18 zijn, is engagement meer dan ooit een leerproces waarbij zelfs een engagement leren volbrengen een uitdaging kan zijn. De groepsdruk om zich niet te engageren blijkt voornamelijk bij jongens een groot issue volgens een aantal professionals. Zij onder vinden meer moeite om jonge jongens (tot de leeftijd van 18 jaar) te overtuigen tot deelname. Het hoeft niet te verwonderen: de adolescentie is een sterke identiteitsvormende fase waarbij de invloed van vrienden direct en groots is.

29 Spruyt, B., Mastari, L., & Van Droogenbroeck, F. (2019). Jongeren en politiek in turbulente tijden. In L. Bradt, J. Pleyzier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4* (pp. 153–179). Leuven: ACCO.

Bovendien weten we dat er vooral voor jongens sterke genderverwachtingen bestaan (zie eerder). Mobilisatie voor politieke en maatschappelijke doeleinden blijkt dan – zeker onder groepsdruk – geen eerste keuze voor jongens, iets wat bevestigd wordt door Belgische data. Tussen de leeftijd van 16 en 18 jaar zijn meisjes significant meer actief dan jongens³⁰.

Ook sociale media activeert de jongeren. Door te delen, lezen en informeren blijven ze op de hoogte van wat er op de maatschappelijke agenda staat. De grens tussen het nationale en internationale vervaagt op sociale media. Ondanks de complementariteit van online en offline, vinden de jongeren het noodzakelijk om ook echt in de actie te staan. Het zijn immers de fysieke acties die veranderingen genereren, blijven en nazinderen. Jongeren staan naar eigen zeggen veraf van digitaal activisme: de kennis en expertise die nodig zijn voor dit soort van activisme is weggelegd voor meer ervaren en beleden influencers.

Het is opmerkelijk dat de meeste jongeren het hebben over de internet bubbel. Dit concept is goed ingeburgerd, meer nog, ze gaan daar bewust mee om: (Voor meer over sociale media, zie ook 4.5.).

“Ik heb voor mezelf een positieve cocon op Instagram gebouwd. (...) Ik ben niet op TikTok, maar ik snap het wel, als je een goeie TikTok kan installeren, kan je wel interessante dingen zien.”
Margot, 17 jaar

Wat betreft de kanalen die de jongeren gebruiken, zien we enkele tendensen. We merken op dat voorkeurskanalen van jongeren snel kunnen wijzigen en dat deze studie kwalitatief van aard is en dus niet op kwantitatieve wijze de populariteit beschrijven van een bepaald kanaal.

- Twitter: “waar de politici zijn”. Voornamelijk gebruikt om de link met de traditionele politiek te onderhouden.
- Facebook: communicatie met ouders en evenementen.
- Instagram: voorkeursnetwerk en belangrijkste plaats om te communiceren met jongeren of jongeren die onderling delen, posten en liken.
- TikTok: Hyperindividueel en rauw. In de actie, om contact te leggen met andere jongeren.

30 Quintelier, E. (2010). Politieke Participatie En Politieke Socialisatie Bij Jongeren in België. *De Gids Op Maatschappelijk Gebied*, vol. 101, no. 3, pp. 30–36.

Aanbeveling 1: Werk vanuit de concrete actie

Leg de focus op korte programma's en duidelijke korte termijn doelstellingen die direct gelinkt zijn aan maatschappelijke uitdagingen. Waar het om gaat zijn de concrete acties dichtbij de "leefwereld" van jongeren, niet de ingewikkelde processen, groots opgezette programma's of complexe structuren. Belangrijker dan op zoek te gaan naar wat die "leefwereld" precies inhoudt of wat jongeren motiveert, is dat een organisatie wendbaar is in de acties die ze opzet en samen met jongeren trajecten ontwikkelt rond concrete issues. De methodes van het jeugdwerk kunnen een belangrijke inspiratiebron zijn hiervoor³¹.

Aanbeveling 2: Schenk specifieke aandacht aan jongeren onder de 18 jaar

Zij zijn een groep die volop in ontwikkeling is en baat heeft bij concrete, kortlopende projecten. Daarbij is het belangrijk te onthouden dat engagement opnemen een leerproces is. Concrete, kortlopende projecten (al dan niet in schoolverband) confronteren adolescenten met het feit dat alternatieven mogelijk en beschikbaar zijn; dat er gewerkt kan worden aan maatschappelijke kwesties. Kortom, dat verandering mogelijk is. Een goed voorbeeld van een concreet project dat werkt rond alternatieven voor overdadige vleesconsumptie is de Vlees(-) challenge van Broederlijk Delen³²: elke dag wordt rond een letter van het woord vlees gewerkt, met challenges tussen leerlingen en klassen onderling.

31 <https://ambrassade.be/nl/kennis/werkvormen>

32 <https://broederlijkdelen.be/nl/doe-mee/picknick-plein-public/duurzame-klas>

4.2. LA MOBILISATION COMMENCE EN FONCTION DES JEUNES

La mobilisation des jeunes ne repose pas uniquement sur leurs convictions relatives à des thèmes de société. Le contexte social des jeunes, les situations dans lesquelles ils-elles se trouvent (leur environnement familial, s'ils-elles sont à l'école ou déjà inséré·e·s dans la vie professionnelle, au secondaire ou en supérieur, etc.) et les réseaux sociaux qu'ils-elles fréquentent sont également des facteurs déterminants de mobilisation. Les barrières ou – à l'inverse – les incitations à la mobilisation dépendent de ces contextes et de ces trajectoires sociales. Trois groupes se dessinent suite à nos rencontres :

1. Un premier groupe de jeunes était à l'origine déconnecté du monde de l'engagement civique. Ces jeunes avaient ou ont encore une connaissance très faible des différentes possibilités de mobilisation dans les structures formelles existantes. Ils-elles n'en ont pas rencontré lors de leur parcours scolaire ni par le biais de leur famille. Lorsqu'ils-elles se mobilisent, ils-elles sont principalement influencé·e·s par les réseaux sociaux et/ou leurs ami·e·es, ainsi que par les mouvements civiques qu'ils-elles découvrent à travers elles-eux.
2. A l'opposé, un autre groupe de jeunes est connecté depuis l'enfance ou l'adolescence au monde de l'engagement civique. Leur famille y est déjà active, ou ils-elles ont été inscrit·e·s dans une école à pédagogie active qui aura valorisé les initiatives personnelles et l'attention aux questions de justice sociale. Dans ces cas, que ce soit par leur famille ou leur école – souvent les deux – les jeunes auront été sensibilisé·e·s à divers problèmes de justice sociale
3. Enfin, un troisième groupe est constitué de jeunes initialement déconnecté·e·s du monde de l'engagement, comme celles·ceux du premier groupe, mais qui ont pu découvrir le monde de l'engagement au cours de leur parcours scolaire. Pour certain·e·s de ces jeunes, cette découverte est la cause du choix de leur orientation professionnelle : ils-elles décident alors de se former comme travailleuses et travailleurs sociaux (éducateur·trice, assistant·e social·e, animateur·trice, etc.) et découvrent alors les acteur·trice·s du système social dans lequel ils-elles aspirent à être actif·ve·s. Ils-elles y font des stages, des services civiques ou y bénéficient d'une première expérience volontaire ou professionnelle. D'autres jeunes ont pu entrer en contact avec ce monde de l'engagement civique grâce à l'intervention d'ONG ou d'ASBL dans le cadre de leur scolarité (par ailleurs éloignée des sphères engagées). Ils-elles font alors une expérience qui les sort de leur milieu d'origine et leur fait découvrir un nouveau champ de possibilités d'action. Ces jeunes acquièrent ensuite par l'expérience une connaissance plus importante du monde de l'engagement civique en s'engageant dans des actions préexistantes.

Ces diverses connaissances du monde formel de l'engagement civique influencent les formes de leur mobilisation. Les jeunes du premier groupe, déconnecté·e·s, sont souvent cantonné·e·s à des actions sur les réseaux

sociaux et à des manifestations et ne savent pas comment agir autrement. Les jeunes du deuxième groupe, qui découvrent l'engagement lors de leur parcours scolaire, se mobilisent d'abord en se conformant aux actions développées par les ASBL ou ONG. Enfin, les jeunes du troisième groupe, plus conscient·e·s de ce monde et de ses possibilités, sont plus enclin·e·s à sortir du cadre et à proposer des initiatives concrètes indépendantes tout en étant capables de faire le lien avec les institutions existantes. Ces derniers sont parfois critiques au sujet de ces institutions (voir partie 4.3.).

L'appartenance à l'un ou l'autre de ces groupes semble dépendre d'un certain déterminisme social. Si la présente étude qualitative ne permet pas de faire de généralités du fait de son échantillon restreint, elle incite toutefois à penser que les jeunes les plus déconnecté·e·s du monde de l'engagement civique sont souvent issus de milieux plus précaires.

*« Si je n'avais pas rencontré [association] je serais sûrement en prison ou je collerais un mur. »
Youssef, 22 ans*

Recommandation 3 : Adapter le message aux jeunes et le rendre visible pour eux·elles

Ce n'est pas une surprise : rapprocher les jeunes des possibilités, des opportunités et des avantages qu'offrent les organisations facilitera leur mobilisation. Le défi consiste à développer une politique fondée sur la diversité des jeunes en prenant en compte leur parcours, leurs goûts et leurs préférences spécifiques. Il est crucial de les aborder en adoptant un point de vue pluriel qui accepte que les individus ne peuvent pas se mobiliser de la même manière. Pour certain·e·s, la distance psychologique par rapport aux organisations formelles est encore trop grande.

Il est donc crucial d'installer une politique "sur mesure" et de créer une visibilité auprès des jeunes. L'approche ne doit pas être statique mais adaptée (une différenciation dans le style, le langage, les images, le logo,...) en fonction des groupes de jeunes.

Par ailleurs, cette visibilité ne doit pas se restreindre à un acte purement d'ordre communicationnel et il est important de donner accès à des représentations tangibles d'actions :

- en allant à la rencontre des jeunes dans les écoles,
- en relayant sur les réseaux sociaux des actions existantes en lien avec des sujets qui concernent les jeunes (décrochage scolaire, racisme, harcèlement, etc.),
- en proposant, dans tous les cas, la participation à des projets concrets.

4.3. GEBRUIK DE VOORDELEN VAN INFORMELE ORGANISATIES OM JONGEREN TE MOBILISEREN

Formele organisaties brengen sociaal comfort. De jongeren voelen zich geborgen en gesteund door de aanwezigheid van een bekende structuur, hebben geen eindverantwoordelijkheid, kunnen zich beroepen op de netwerken van de organisatie en niet onbelangrijk: voelen zich betrokken bij de organisatie. De sterke differentiatie in rollen maakt dat het makkelijker is om snel op een zeer degelijke en professionele manier dingen in beweging te zetten. Aan de andere kant opereren formele organisaties volgens de jongeren als een machine (*"une usine"*) met veel administratie, weinig echte zeggingsmacht, meer hiërarchie en anonimiteit. Ze zetten jongeren in voor de eigen strategie.

"Een vriendin van mij zat een tijd bij de jongerenadviesraad van [organisatie]. Ze gaat ermee stoppen. Ze heeft veel geleerd maar kan niet meer verder groeien. De input van jongeren is daar beperkt."
Margot, 17 jaar

Deze nadelen worden deels opgevangen indien formele organisaties een horizontale plek creëren waar de jongeren de ruimte hebben om zelf verantwoordelijkheid op te nemen, zelf na te denken, waar er tijd en ruimte is voor dialoog, energie en plezier. Het zijn meteen de voordelen van informele actie. De tijd en energie die de jongeren steken in zelf alles uitzoeken, vinden ze dan weer een nadeel.

Tijdens de interviews bleek dat er meer aan de hand was rond de opdeling tussen de formele en informele organisatieverbanden. Deze vaststelling is sterk gelinkt met wat we eerder in dit rapport beschreven over het verschil in

burgerschapsideaal. Voornamelijk de respondenten die pas op latere leeftijd kennis gemaakt hebben met formele organisaties uit het brede, maatschappelijke middenveld – en dan voornamelijk NGO's – kennen hen negatieve associaties toe. Het is de groep die niet gesocialiseerd is binnen de contouren van de Belgische *civil society* (zie ook vorig punt). Zij die wel gesocialiseerd zijn binnen deze context bespreken NGO's en andere organisaties overwegend positief, met hier en daar een punt van kritiek.

De negatieve associaties hebben enerzijds te maken met de werking: schandalen, politieke invloed, censuur en corruptie (*"Kan je hen zeggen dat als ik geld doneer, dat ze het niet aan prostituees geven"* Hankie, 19 jaar). Anderzijds hekelde ze de schijnbare stilstand in het maatschappelijke middenveld. De kritiek die NGO's krijgen lijkt inwisselbaar met de kritiek die het politieke bedrijf krijgt: schandalen, corruptie, stilstand,... Het politieke onbehagen breidt zich dus verder uit naar maatschappelijk onbehagen, iets wat we ook al aanhaalden in de theoretische uiteenzetting. Het is dus niet verrassend dat zulke jongeren op zoek gaan naar alternatieve organisatievormen en *"het dan maar zelf doen"*. In een breder kader geplaatst is deze vaststelling zorgelijk: een grote groep jongeren vindt geen aansluiting meer bij bestaande NGO's en middenveldsorganisaties.

"Wat is er in 20 jaar gebeurd rond structureel racisme? Helemaal niks. Het middenveld is echt failliet. Ik noem het allemaal subsidie-activisten"
Zack, 24 jaar

Aanbeveling 4: Geef jongeren autonomie

Gebruik principes van informele organisaties om jongeren te betrekken. Het gaat daarbij niet enkel om een aantal uiterlijkheden maar ook om maatregelen zoals minder hiërarchie en meer beslissingsmacht voor jongeren. Het is daarbij belangrijk om jongeren voldoende autonomie te geven om acties op te zetten die andere jongeren opmerken en aantrekken, volledig in lijn met de symboliek van jongeren vandaag.

Aanbeveling 5: Gebruik het netwerk van Plan International België om jongereninitiatieven te ondersteunen

Binnen dat netwerk zit een schat aan mogelijkheden verborgen die jongeren kunnen inzetten voor hun projecten. Het gaat dan niet in de eerste plaats om geld maar om materiaal of expertise dat jongeren kunnen gebruiken voor hun initiatieven. Op die manier activeert Plan International België haar netwerken (volwassenen, professionals, bedrijven,...) in functie van jongeren.

Aanbeveling 6: Kies radicaal voor jongeren

De ontwikkeling van acties en/of projecten gebeurt nog te vaak vanuit een foute instelling: ze zet jongeren in voor de eigen strategie.

Door jongeren echt naar voren te schuiven, door hen te ondersteunen en uit te dagen, werk je vanuit hun kracht. Als organisatie bied je hen een platform, een (internationaal) netwerk en doe je aan schaalvergroting. Het betekent dat jongeren de lead krijgen in projecten en zelf beslissingen nemen. Ze zijn geen passieve actoren in een project, actie of traject. Dit zal soms frictie geven en niet stroken met de richting waar de organisatie of het communicatiedepartement naartoe wil.

Voorbeelden: succesvolle organisaties die werken rond maatschappelijke kwesties en internationale solidariteit zoals Globelink en Youca werken al jaren met jongeren als drijvende kracht, waarbij het de taak is van de vaste medewerkers om jongeren te ondersteunen.

Aanbeveling 7: Werk aan actief en positief burgerschap

De argumenten die sommige jongeren tijdens de interviews geven over het maatschappelijke middenveld duiden op een groot maatschappelijk onbehagen. Bovendien weten we dat een nog grotere groep jongeren zich afzet tegen de traditionele politiek. Tracht een brug te slaan tussen traditionele politiek, middenveld en jongeren via allerlei concrete projecten en acties. Het zal daarbij cruciaal zijn om de aandacht te vestigen op resultaten. Dit is geen makkelijke opdracht en gaat veel verder dan politici en jongeren met elkaar in contact te brengen via participatie- en inspraakmomenten (zie ook Thema's). Het werken aan burgerschap mag bovendien geen eenrichtingsverkeer zijn waarbij het traditionele burgerschapsmodel (rechten en plichten) als uitgangspunt dient. Het zal evenzeer belangrijk zijn om jongeren te erkennen in hun kritiek en rekening te houden met de alternatieve burgerschapsideeën.

4.4. LA SOLIDARITÉ INTERNATIONALE EST ANCRÉE DANS LA VIE QUOTIDIENNE

L'attrait pour les actions locales évoqué en première partie ne signifie pas que les jeunes s'intéressent uniquement à ce qui se passe localement autour d'elles-eux. Au contraire, ils-elles sont ouvert·e·s et ont des mentalités nourries d'influences internationales. Ils-elles sont au courant des événements à l'étranger et s'informent sur la politique mondiale. Ils-elles suivent certains influenceur·e·s, activistes ou mouvements venant de l'étranger sur les réseaux sociaux, tels que les mouvements *Black Lives Matter* ou *Youth for Climate*. Ils-elles ont également conscience de la globalisation et de la nature internationale des thèmes qui les concernent (directement ou indirectement) : justice sociale, climat, droits des femmes, etc.

Cependant, ils-elles se mobilisent d'abord pour des actions locales ou relatives au monde dans lequel ils-elles choisissent de vivre, selon leur trajectoire de vie. Ils-elles s'attachent ainsi à des actions qui les concernent (les problèmes vécus par les femmes, par les personnes LGBTIQ+, par les personnes précarisées, etc.) et qui auront un impact dans leur environnement proche, depuis leurs cercles personnels (famille, amis, école), jusqu'à leur quartier, leur ville ou leur région. Tou·te·s relèvent autour d'elles-eux des aspects de la société qui ne correspondent pas à leurs attentes ou leurs besoins, et ça sera d'abord suite à ces constats locaux qu'ils-elles se mobiliseront.

Du fait de ces mentalités internationales, leur engagement pourra être dirigé vers l'international mais cela ne va pas de soi, car ils-elles n'ont pas de motivation intrinsèque pour des actions plus éloignées. Cette motivation apparaît lorsqu'ils-elles ont l'occasion de

constater concrètement que des problématiques les concernent à l'international : lors de voyage et d'actions à l'étranger, ou par le biais d'informations relayées sur les réseaux sociaux. Il est remarquable à cet égard que les grands mouvements internationaux comme *Black lives matter*, *Me too* ou les marches pour le climat prennent leur source dans des événements concrets et non dans des constats plus généraux (sur le racisme, le harcèlement ou le dérèglement climatique) : l'assassinat de Georges Floyd, Greta Thurnberg ou plus local : la violence policière (#justicepouradil), l'assassinat de Julie Van Espen en Flandre et *Fridays for Future* sont des faits personnels et localisés. C'est ce genre d'événements qui est relayé et partagé (pour reprendre le terme des jeunes interviewé·e·s) sur les réseaux sociaux. Peu importe que ces événements aient eu lieu loin d'elles-eux ou dans leur propre vie : certain·e·s jeunes se font un devoir d'en raconter les faits. Il est aussi notable que les jeunes se sentent plus concerné·e·s par les problématiques vécues dans les pays d'où leur famille est originaire ou dans lesquels ils-elles auront pu se rendre. L'action locale n'est donc pas opposée à l'action internationale. Ce qui compte est que l'action soit concrète, c'est-à-dire que la situation locale soit connue et rendue perceptible par l'expérience directe ou par le biais des médias. Plus l'échelle est rapprochée, plus l'action apparaît réelle et palpable.

Les projets traditionnels de solidarité internationale sont critiqués par les jeunes rencontré·e·s quand il ne semble pas y avoir de pensée commune ou de dialogue, et que les buts ne sont pas établis sur une base équitable. Autrement dit : quand ces projets s'expriment à sens unique, où le "monde

développé” vient au secours du “monde moins développé”. Les jeunes désignent ces projets comme paternalistes et liés à un *white savior complex*. À l’inverse, les jeunes rencontré·e·s insistent sur la réciprocité fondamentale de ces expériences internationales, notamment par des immersions à l’étranger, où les jeunes belges ont autant à apprendre des jeunes étrangers qu’ils·elles

rencontrent. Une critique connexe est celle du tourisme humanitaire : elle caractérise des groupes dont les actions humanitaires ont peu d’impact et servent plutôt de prétexte pour l’expérience personnelle de leurs participants. Sans partage et sans éducation mutuelle, les actions ne sont pas durables.

Recommandation 8 : Ancrer la communication sur la solidarité internationale dans la vie quotidienne

Il est important, en communiquant sur des actions internationales, de donner des informations qui permettent de se faire une idée concrète de ce qui a lieu localement, dans la vie de tous les jours, et de l’impact des actions quotidiennes. Il s’agit plutôt de permettre de se faire une idée que de communiquer de façon superficielle et artificielle sur le résultat. En complément aux chiffres et aux faits, des images, des vidéos et des enregistrements sonores peuvent faciliter l’accès à cette réalité brute.

Recommandation 9 : Travailler sur des thématiques vécues par les jeunes partout dans le monde

Pour mobiliser les jeunes (d’ici et d’ailleurs) sur des projets de solidarité internationale, il convient de cibler des sujets pertinents et ancrés dans leur vie quotidienne (questions de sexualité, de mobilité, d’habitude alimentaire, etc.) comme points d’entrée.

Il est également pertinent de réunir les jeunes autour de ces thèmes, avec des personnes issu·e·s d’horizons géographiques diversifiés, pour échafauder des projets internationaux de façon collaborative et positive. Le réseau international de Plan International Belgique, notamment en ligne, pourrait être utilisé pour permettre la mise en place de ces projets collaboratifs.

Idéalement, les projets devraient s’écarter de l’idée d’une résolution de problèmes (mariage des enfants, famine, etc.) car cette approche véhicule également des idées normatives et ethno centrées sur les façons de remédier au problème. Au contraire, se focaliser sur des thématiques qui concernent les jeunes dans leur vie de tous les jours permet d’aborder la construction de projets de façon ouverte et positive sans proposition top-down.

4.5. LES RECOMMANDATIONS SUR LES ACTIONS

Les réactions des jeunes aux actions suggérées furent diverses et parfois contradictoires. Cependant, elles ont laissé apparaître des tendances de fond: un enthousiasme de principe pour l'immersion à l'étranger, la nécessité pragmatique d'une communication sur les réseaux sociaux pour toucher un large

public et les bienfaits de l'action volontaire. Les remarques sceptiques ou critiques sont par ailleurs le signe d'opinions diffusées plus globalement auprès des populations jeunes et dont certain·e·s s'en font le relais. Ce sont des points de vigilance et d'écueils à éviter.

1. Contact et dialogue avec les responsables politiques et les médias

Les deux modèles de citoyenneté (cf. chapitre 3.2.) coexistent chez les jeunes rencontré·e·s et leur rapport au monde politique en témoigne. Une partie ne se sent pas concernée et considère les démarches politiques comme intéressées et détournées du bien commun. Une autre partie considère les mandataires politiques comme porteurs et porteuses des voix des citoyen·ne·s: il est donc important que les politiques rencontrent ces jeunes, qu'ils·elles les écoutent en tenant compte de leur vision.

Dans les programmes permettant aux jeunes de rencontrer et de dialoguer avec des responsables politiques ou des médias, il est important que la rencontre soit un véritable échange et qu'elle serve le projet global:

- organiser le planning des contacts en fonction des besoins du projet: il est pertinent par rapport à la conduite du projet et non pas a posteriori pour éviter les risques de récupération politique d'une action à laquelle les politiques pourraient vouloir associer leur image.

- équilibrer les temps consacrés à ces contacts par rapport à l'avancée d'actions concrètes: veiller à ce que le dialogue avec les responsables politiques ne détourne pas d'actions déjà engagées ou planifiées sur le terrain.
- conserver une autonomie dans les partenariats avec le monde politique: dans le cas d'un soutien ou d'un accord de collaboration, il est important que cet accord n'influence pas et ne limite pas – pour des raisons politiques – le type d'action et la façon dont elles sont mises en place. Sans quoi, le risque serait de contribuer à l'idée d'une corruption des organisations qui se plient à l'agenda politique.
- entretenir des rapports réalistes, sans fausses promesses: lorsque des engagements sont pris lors de ces rencontres, il est important qu'ils soient respectés. Les promesses non tenues par les politiques sont un cliché parfois fondé sur des expériences concrètes que les jeunes ont en tête et qui génèrent de la défiance.
- permettre une intervision des situations vécues par les jeunes: il est intéressant que les jeunes puissent prendre connaissance de la vision qu'a le politique de leur réalité et ainsi juger si elle concorde avec leur vécu et dans le cas contraire, d'avoir la possibilité de la rectifier.

© Plan International – Alexandra Bertels

2. Immersion dans une autre culture et actions humanitaires

La simple découverte d'une réalité étrangère, en dehors de toute action à but humanitaire, est souhaitée et valorisée par l'ensemble des jeunes rencontré·e·s comme une possibilité d'ouverture à une autre culture et, par la même occasion, d'apprentissages sur sa propre culture.

Dans les programmes immersifs et les actions humanitaires internationales (aménagement, éducation, construction, etc.) il est important:

- d'adopter une approche collaborative qui valorise la complémentarité des savoirs et la réciprocité de l'échange, c'est à dire de distinguer des démarches humanitaires

traditionnelles où le projet est conçu principalement par les participantes et participants occidentaux. Cette collaboration est nécessaire pour que les actions mises en place soient durables et ne prennent pas le risque d'être associées à du tourisme humanitaire.

- d'inclure de la diversité dans le groupe de départ et de s'assurer que ces voyages sont aussi accessibles à des jeunes plus précarisé·e·s.
- d'organiser des rencontres entre jeunes d'ici et de là-bas: ils-elles partagent le même désir d'émancipation et de réussite. Ils-elles ont des préoccupations communes et ont beaucoup à apprendre de leurs différences.

3. Manifestations

Les manifestations sont plébiscitées par les jeunes comme étant de formidables actions pour éveiller les consciences. Ils-elles en pointent cependant les limites, ce qui permet de pointer deux recommandations.

- travailler au lien entre les manifestations et les actions politiques (les jeunes sont par exemple déçu-e-s du peu d'impact des marches pour le climat) pour permettre d'aller au-delà de la simple sensibilisation du public et que les manifestations aient un

impact concret sur les agendas politiques.

- assurer une présence de Plan International Belgique dans les manifestations qui concernent des

thématiques pour lesquelles l'organisation est active. Il s'agit d'apporter le poids politique de Plan International Belgique en établissant un lien entre les manifestations et des actions de l'ONG et se faisant, aller au-delà d'une simple sensibilisation.

4. Volontariat

Le volontariat est une forme d'action que les jeunes rencontré·e·s aiment : ils-elles le voient comme une possibilité d'apprendre, de rencontrer les gens sur le terrain et dans l'association, de participer à des actions et de constater leur impact.

Ils-elles considèrent, et insistent, sur l'échange que constitue l'action volontaire : sur l'échange entre le volontaire et les bénéficiaires du volontariat, mais aussi sur l'échange entre le volontaire et l'organisation pour laquelle il-elle se mobilise. Il est alors important que cette organisation s'assure que :

- l'échange est réciproque et fondé sur la confiance et l'autonomie : les jeunes s'attendent à ce que leurs expériences, leurs pensées et leurs idées soient prises au sérieux. En tant que volontaire et au contact du terrain, ils-elles veulent pouvoir être autonomes et avoir la possibilité de partager et d'être écouté.
- le volontariat se déroule dans un esprit familial attentif aux spécificités de chacun, (et non pas procédurier) et dans une relation d'écoute sur les sujets pour lesquels le volontaire a le plus de désir de se mobiliser.
- l'échange est équilibré : il s'agit d'être attentif à l'investissement demandé. Certaines personnes ne savent pas dire non, la mobilisation doit se faire dans une juste mesure.
- l'accent est mis sur les processus d'apprentissage : les jeunes qui se mobilisent aiment voir un changement dans ce qu'ils-elles font. La mobilisation est aussi un moyen pour elles-eux de se développer : apprendre sur un sujet, développer son réseau, gagner des compétences, etc. Communiquer ouvertement sur ce processus d'apprentissage peut favoriser leur engagement.

5. Communiquer sur les réseaux sociaux

Les réseaux sociaux sont considérés par les jeunes comme un outil nécessaire et incontournable pour mobiliser un maximum de monde. Ils-elles sont réactif-ve-s par rapport aux campagnes, les "likent" ou y participent. Leurs pratiques des réseaux sociaux donnent des indications sur un usage possible des réseaux pour Plan International Belgique:

- l'aspect relationnel et humain des réseaux: les jeunes suivent des influenceur-euse-s, des personnes seules ou des groupes, plutôt que de grandes organisations plus anonymes. Ils-elles recherchent un point de vue particulier plutôt qu'une communication officielle.
- les réseaux sont des lieux d'apprentissage: en communiquant des informations et des données chiffrées sur

des sujets. Il est également possible de permettre aux jeunes de créer des contenus et apporter ainsi des regards différents sur les actions mises en place.

- complémentarité entre les réseaux et les événements: ce que les jeunes font en ligne n'est pas séparé des actions hors ligne, et inversement. Il est important de maintenir un lien avec des actions réelles.
- les campagnes doivent correspondre à la réalité: les sujets difficiles ne doivent pas être évités. S'ils-elles sont correctement encadrés, les jeunes peuvent gérer cela. Les adresser montre aux jeunes l'engagement de Plan International Belgique sur ces sujets.

4.6. AANBEVELINGEN ROND DE THEMA'S

In tegenstelling tot de acties kwam er weinig reliëf naar boven in de bespreking van de thema's: alle thema's werden belangrijk bevonden. Het bevestigt wat we eerder al aan bod kwam: grote, algemene overkoepelende thema's zweven te hoog boven de hoofden van de jongeren. Uiteindelijk mobiliseren ze zich wel voor deze thema's maar het vertrekpunt is omgekeerd: men beweegt vanuit gebeurtenissen uit het dagelijks leven

en komen zo bij grote thema's terecht. Eerder dan de keuze voor een bepaald thema, zal de insteek rondom het thema belangrijk zijn. De jongeren houden van meningen, standpunten, beetje controverse en soms zelfs het sensationele, maar ook van dialoog. Het betrekken bij de keuze van thema's is vandaag meer dan ooit een voorwaarde voor een gedreven mobilisatie.

1. Gendergelijkheid

Gendergelijkheid belangt ook jongens/mannen aan. De jongeren interpreteren dit thema zeer sterk vanuit het idee van gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen. Ze vinden het vreemd dat de aandacht bij Plan International België voornamelijk naar meisjes gaat. Om gendergelijkheid aan te pakken moet je namelijk evenzeer bewust zijn van de rol van mannen. Voorbeeld: een project rond seksuele intimidatie van vrouwen op straat moet volgens hen in de eerste plaats werken rond mannelijk ouderschap en dan pas rond de weerbaarheid van vrouwen.

Als thema is gendergelijkheid voor de jongeren een te breed beleidsconcept: het is te vaag en mist concreetheid om rond te werken. Een respondent commentarieert op die manier ook de campagne rond voetbal voor gendergelijkheid op de Plan International België website.

Gebruik concrete aanleidingen om een groot thema aan op te hangen. Enkele voorbeelden: Internationale

Vrouwendag of de verontwaardiging over de stijging van het huiselijke geweld tegen vrouwen tijdens de Covid-19 pandemie kunnen aanleidingen zijn om een activiteit rond gendergelijkheid op te zetten.

Bij internationale genderthema's is het belangrijk om een duidelijke en concrete link te hebben met het leven van jongeren hier. Ook het thema in het filmpje dat tijdens de interviews

aan bod kwam (*The Clock is Ticking*, over de preciaire situatie van vrouwen die landen in armoede leven en daardoor een grote kans hebben om uitgebuit te worden), werd uiteraard belangrijk bevonden. De link leggen met tienerzwangerschappen in België zou een manier kunnen zijn om het thema tastbaar te maken.

"Hoe kan ik daar iets mee doen op school? Wat doen we samen? Wat is de rol van jongeren? Het is onduidelijk."

Ruben, Leerkracht

"Dat is erg en het is belangrijk dat daar verandering in komt maar ik kom daar niet mee in aanraking, het ligt mij dus niet nauw aan het hart."

Margot, 17 jaar

2. Opleidingen in technische en beroepsvaardigheden

Technische en beroepsopleidingen zijn een antwoord op en oplossing voor moeilijkheden met het geijkte opleidingsaanbod. Jongeren moeten kansen krijgen om zich te ontplooiën en om concrete vaardigheden te leren, ook zij die geen geijkte schoolloopbaan doorlopen hebben. De jongeren zijn van mening dat technische en beroepsvaardigheden cruciaal zijn en vaak ondergewaardeerd in onze samenleving. Een dergelijke opleiding geeft jongeren motivatie om een plek in de

maatschappij te veroveren. Het is voor de jongeren dan ook belangrijk om voldoende aandacht te geven aan deze vaardigheden.

"Ik doe een opleiding lassen. Ik werk met mijn handen maar ik moet ook veel denken, ik moet rekenen en doe dus veel wiskunde. Ik moet aanpassingen maken en oplossingen zoeken. Het is echt een uitdaging soms. Het is goed om dat te hebben."
Soufian, 17 jaar

3. Klimaatsverandering

Positionering als klimaatactivist. Voor jongeren is klimaat hét uitgelezen NGO topic. (Internationale) NGO's hebben een groot bereik, veel middelen en de mogelijkheden om te wegen op de (internationale) politiek. Overheden doen volgens de jongeren namelijk veel te weinig rond de opwarming van de aarde. Volgens de jongeren moet het enerzijds de expliciete rol van NGO's zijn om overheden wakker te schudden en op het beleid door te wegen. Wat jongeren betreft, mogen NGO's harder optreden, met

meer controversie en daadkracht. Anderzijds kennen de jongeren ook een belangrijke informatieverstrekende rol aan NGO's toe. In die rol kunnen ze het brede publiek en dus ook jongeren betrekken bij dit abstract en complex thema.

"C'est super important. On entend un peu des vertes et des pas mûres et on sait pas trop quoi croire. Mais les ONG font des recherches et on peut les croire. Moi je crois à ce qu'ils disent. Ils doivent communiquer d'information et du frontal: maintenant on est là!"

Lea, 19 ans

4. Participatie

Participatie is wisselwerking. De jongeren vinden participatie nuttig en noodzakelijk. Toch zijn participatie als dekmantel voor de eigen agenda of louter voor de vorm uit den boze. Enkel in situaties wanneer er echt ruimte is om een dialoog op te bouwen, wanneer er waardevolle input gegeven wordt én wanneer daar ook rekening mee gehouden wordt, vinden de jongeren een participatietraject interessant.

Niet alle jongeren hoeven deel te nemen aan een participatietraject. Om participatie echt te doen slagen, vinden jongeren het belangrijk dat de juiste mensen deelnemen. Niet iedereen hoeft samen na te denken over maatschappelijke issues; niet iedereen is hiertoe bereid. Bovendien is participatie ook een

leerproces. Op jonge leeftijd leren wat het betekent om inspraak te hebben en te krijgen, maakt dat dit principe meer en meer ingebed kan worden. De school maar ook de lokale gemeenschap kunnen hierin een belangrijke rol spelen. Dat participatie een leerproces is, geldt niet enkel voor jongeren zelf maar ook voor zij die met participatie omgaan binnen organisaties, scholen, politiek en beleid. Op een systematische wijze een participatiebeleid uitstippelen en inbedden, waarbij echt rekening gehouden wordt met de input van jongeren, zal een cruciale leerschool zijn voor het democratisch gehalte van alle betrokken partijen.

"Si on leur apprend ça dès leur plus jeune âge, on aurait une génération bien plus engagée." Youssef, 22 ans

© Plan International – Bea Uhart

5. Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen

Verwacht weinig animo rond de SDG's. Ook in de bespreking van de SDG's tonen jongeren weinig reliëf: elk thema is belangrijk. In het beste geval denken de jongeren dat de doelstellingen blijvende druk zetten op politici, beleidsmakers en NGO's. Dat is nodig. Aan de andere kant worden de doelstellingen omschreven als: vaag, niet realiseerbaar, missen concrete invulling en geen link met acties.

"Is dat de hype nu? Weet er nog iemand wat er met de Kyoto doelstellingen gebeurd is? Niemand praat daar nog over. En daar is zoveel geld mee gemoeid he." Zack, 24 jaar

5. Conclusie: naar een thinking tool voor mobilisatie

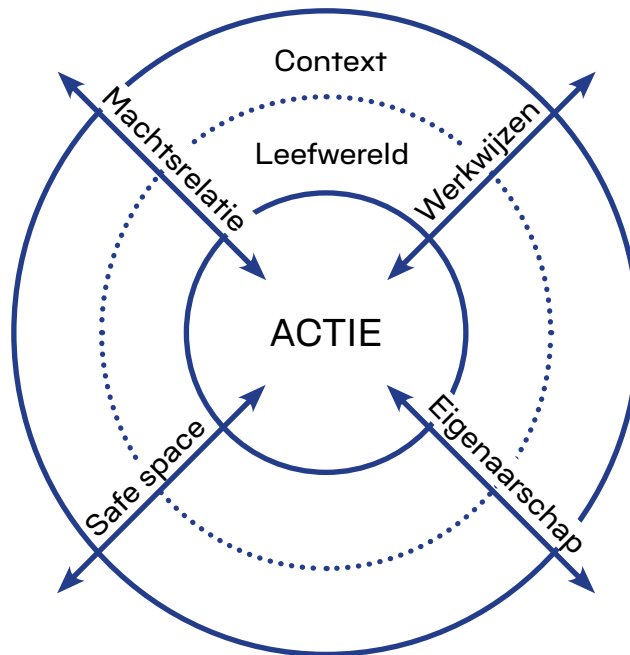
Op basis van de interviews met jongeren en professionals komen enkele duidelijke lijnen en aandachtspunten naar voren die vandaag centraal staan bij het mobiliseren van jongeren:

1. In tijden waarin jongeren de bombardementen op Palestina live op TikTok volgen, gaat mobilisatie sneller en directer. De inbedding van mobilisatie in lange processen, grote programma's of strategieën heeft vooral nut voor een organisatie maar voegt weinig relevantie toe voor jongeren die actie- en doelgerichtheid belangrijk vinden. Snel kunnen inspelen op maatschappelijke uitdagingen en jongeren daarin een wezenlijke rol geven, zal cruciaal blijken.
2. Zowat elke organisatie wil jongeren centraal stellen in de werking. Toch gebeurt het zelden op een manier waarbij jongeren echt een actieve en/of verantwoordelijke rol toebedeeld krijgen waarin medezeggenschap en inspraak leidende principes zijn. In de gesprekken over de individuele initiatieven komt het belang van deze principes geregeld naar voren. Maar ook binnen meer formele verbanden – in jeugdbewegingen bijvoorbeeld – leren jongeren al doende het plezier van het organiseren en ondernemen. Als organisatie de juiste ondersteuning bieden om jongeren echt te betrekken, ver weg van politieke recuperatie, oppervlakkige inschakeling, betutteling of over-professionalisme, zal de uitdaging zijn.
3. Steeds weer berichten sociale wetenschappers over de politieke machteloosheid en het politieke onbehagen van jongeren. Het traditionele politieke model blijkt moeilijker te werken voor jongeren die steeds meer gesocialiseerd worden in een globale, vernetwerkte wereld met veel nadruk op individuele expressie. Recent kwantitatief onderzoek en ook ons onderzoek observeren een uitbreiding van dit onbehagen naar de brede civil society³³. Lang niet iedereen, maar bepaalde groepen jongeren lijken de aansluiting met het middenveld verloren te zijn (of hebben dit nooit gehad). Dit moet zorgen baren en vraagt om actie. De eigen werking en rol van de NGO in het licht van deze bevinding kritisch evalueren lijkt een eerste relevante piste. Werken rond actief en positief burgerschap waarbij de link met het maatschappelijk middenveld versterkt wordt, lijkt een andere relevante piste.
4. In een wereld waarin de maatschappelijke uitdagingen groot en complex zijn, duiden jongeren weinig reliëf aan in de thema's die ze belangrijk vinden. Veel uitdagingen en moeilijkheden verdienen aandacht, zowel hier als in andere delen van de wereld. Het zal dus eerder de manier waarop met thema's omgegaan wordt en de positie die ingenomen wordt die van belang zijn om krachtige mobilisaties op te bouwen.

33 Thijssen, P., Siongers, J., Van Laer, J., Haers, J., & Mels, S. (Eds.) (2015). *Political Engagement of the Young in Europe. Youth in the crucible*. Abingdon: Routledge.

Om meer tastbaarheid te geven aan de resultaten van dit rapport ontwikkelden we een *thinking tool*. Deze tool kan Plan International België aanwenden bij het conceptualiseren, plannen en/of evalu-

eren van de mobilisatie van jongeren voor internationale solidariteit. Doorheen de interviews leerden we immers dat zeven concepten van cruciaal belang zijn voor een succesvolle mobilisatie.

Centraal in de figuur staat de **actie** zelf. Het gaat om de handelingen die jongeren (willen) opzetten, om de gezamenlijke inspanningen die jongeren leveren om bepaalde doelen te realiseren. De actie situeert zich in de **leefwereld** van jongeren. Niet enkel het persoonlijke leven van een jongere maar ook de culturele en sociale achtergronden bepalen sterk welke acties en doelen interessant zullen zijn. De wetenschap dat jongeren geen homogene sociale groep vormen, is hier cruciaal. De leefwereld is dan weer

ingebod in een bepaalde **context**. We komen hier op het terrein van de breed-maatschappelijke ontwikkelingen op sociaal-cultureel vlak maar ook op vlak van politiek, demografie, technologie, ecologie, economie.

De vier overige domeinen oefenen elk een invloed uit op zowel actie, leefwereld en context. **Machtsrelaties** duiden op de manier waarop alle betrokken individuen in relatie tot elkaar staan en zich ten opzichte van elkaar positioneren. Daarbij

zullen sommigen een meer dominante positie bekleden dan anderen. Machtsrelaties zullen zich manifesteren op interpersoonlijk vlak, tussen jongeren onderling bijvoorbeeld; op institutioneel vlak, tussen jongeren en medewerkers van Plan International België bijvoorbeeld. Maar ook op structureel vlak. Het gaat dan om structurele ongelijkheid in de hand gewerkt door factoren als leeftijd, geslacht, herkomst, religie of handicap. Gezien de actieradius van Plan International België krijgen deze structurele factoren best ook voldoende aandacht.

Het concept van bescherming, in onze tool aangeduid als **safe spaces**, duidt niet enkel op de manier waarop we omgaan met de kwetsbaarheden van jongeren, deelnemers, medewerkers,... en hier ondersteuning kunnen bieden. Het gaat ook om de risico's die moeten genomen worden en de balans die moet gevonden worden tussen bescherming en risico. De intersectie met actie, leefwereld en context wordt duidelijk: risico kan gericht zijn op een bepaalde activiteit maar er kunnen ook persoonlijke risico's of sociale en politieke risico's verbonden zijn met wat jongeren organiseren. Hierin is het cruciaal om risico's niet trachten uit te schakelen maar jongeren leren omgaan met risico's, hen uit fouten te laten leren en niet te overbeschermen. Cruciaal hierin is de stem van jongeren zelf.

Werkwijzen zullen sterk verschillen naargelang verschillende acties worden opgezet en zijn ook sterk afhankelijk van de groep jongeren en de maatschappelijke thema's waarrond gewerkt wordt. Belangrijk hier is dat de werkwijzen nooit vastliggen of vooraf gedefinieerd zijn. Er is nood aan voldoende openheid om innovatief te denken over hoe te werk te gaan. Hieronder valt ook de wisselwerking tussen online en offline activiteiten. De dynamische link tussen beide zal cruciaal blijken.

Nog al te veel worden jongeren ingezet in de strategie van anderen. Dit geldt niet enkel voor NGO's. Zelfs binnen goedbedoelde participatietrajecten krijgen jongeren niet altijd de juiste rol toebedeeld. Met **eigenaarschap** doelen we op de zelfstandige positie en verantwoordelijkheid van jongeren in alle fasen van een traject. Waar het hier om draait is een intelligente, duidelijke manier van mede-eigendom waar open communicatie, duidelijke doelen en samenwerking centraal staat.

We merken op dat deze thinking tool reflecties over mobilisatie wilt stimuleren. Het gaat hier dus niet om een rigide checklist. Hieronder sommen we per domein enkele cruciale vragen op die aanzetten tot nadenken over de mobilisatie van jongeren voor internationale solidariteit.

Actie	Welke reeks van acties worden opgezet ? Rond welke doelen wordt gewerkt ? Wat zijn de doelstellingen ?
Leefwereld	Welke groepen van jongeren worden benaderd ? Met wie wordt een samenwerking aangegaan ? Welke zijn de specifieke eigenschappen en noden van deze groepen ?
Context	Op welke maatschappelijke kwesties willen we een antwoord bieden ?
Machtsrelaties	Hoe positioneren de deelnemers, organisatoren en medewerkers zich t.o.v. elkaar ? Hoe wordt gelijkwaardigheid nagestreefd in projecten rond internationale solidariteit ?
Safe space	Hoe bescherm je en hoe laat je voldoende risico toe zodat jongeren ruimte hebben voor creatieve actie ?
Eigenaarschap	Hoe wordt samengewerkt en wie heeft welke verantwoordelijk ?
Werkwijzen	Welke methodes maken uitwisseling, samenwerking en creatieve actie mogelijk ?

6. Liste de recommandations

Aanbeveling 1:

Werk vanuit de concrete actie

Aanbeveling 2:

Schenk specifieke aandacht aan jongeren onder de 18 jaar

Recommandation 3:

Adapter le message aux jeunes et le rendre visible pour eux-elles

Aanbeveling 4:

Geef jongeren autonomie

Aanbeveling 5:

Gebruik het Plan International België netwerk om jongereninitiatieven te ondersteunen

Aanbeveling 6:

Kies radicaal voor jongeren

Aanbeveling 7:

Werk aan actief en positief burgerschap

Recommandation 8:

Ancrer la communication sur la solidarité internationale dans la vie quotidienne

Recommandation 9:

Travailler sur des thématiques vécues par les jeunes partout dans le monde

RECOMMANDATIONS SUR LES ACTIONS :

1. Contact et dialogue avec les responsables politiques et les médias :

- Organiser le planning des contacts en fonction des besoins du projet
- Équilibrer les temps consacrés à ces contacts par rapport à l'avancée d'actions concrètes
- Conserver une autonomie dans les partenariats avec le monde politique
- Entretenir des rapports réalistes, sans fausses promesses
- Permettre une intervision des situations vécues par les jeunes

2. Immersion dans une autre culture et actions humanitaires

- Adopter une approche collaborative
- Inclure de la diversité dans le groupe de départ
- Organiser des rencontres entre jeunes d'ici et de là-bas

3. Manifestations

- Travailler au lien entre les manifestations et les actions politiques
- Assurer une présence de PI dans les manifestations qui concernent des thématiques pour lesquelles l'organisation est active

4. Volontariat

- L'échange est réciproque et fondé sur la confiance et l'autonomie
- Le volontariat se déroule dans un esprit familial attentif aux spécificités de chacun·e (et non pas procédurier)
- L'échange est équilibré
- L'accent est mis sur les processus d'apprentissage

5. Communiquer sur les réseaux sociaux

- l'aspect relationnel et humain des réseaux
- les réseaux sont des lieux d'apprentissage
- complémentarité entre les réseaux et les évènements
- les campagnes doivent correspondre à la réalité

AANBEVELINGEN ROND DE THEMA'S

6. Gendergelijkheid

- Gendergelijkheid belangt ook jongens/mannen aan
- Als thema is gendergelijkheid voor de jongeren een te breed beleidsconcept
- Gebruik concrete aanleidingen om een groot thema aan op te hangen
- Bij internationale genderthema's is het belangrijk om een duidelijke en concrete link te hebben met het leven van jongeren hier.

7. Opleidingen in technische en beroepsvaardigheden

- Technische en beroepsopleidingen zijn een antwoord op en oplossing voor moeilijkheden met het geijkte opleidingsaanbod

8. Klimaatsverandering

- Positionering als klimaatactivist

9. Participatie

- Participatie is wisselwerking
- Niet alle jongeren hoeven deel te nemen aan een participatietraject

10. Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen

- Verwacht weinig animo rond de SDG's

Jongeren en internationale solidariteit: hoe werkt dat vandaag?

Een onderzoek voor Plan International België naar jongeren, mobilisatie en internationale solidariteit.

Les jeunes et la solidarité internationale: où en est-on aujourd'hui?

Recherche sur la mobilisation des jeunes et les enjeux de solidarité internationale pour Plan International Belgique.

Rapport final – 31 Août 2021

Étude réalisée par Méthos, bureau de recherche et d'innovation basé à Bruxelles et Paris et commanditée par Plan International Belgique, une ONG belge indépendante.

Les opinions que reflète cette étude sont celles de leurs auteurs et pas nécessairement celles de Plan International Belgique ou des membres du comité de référence. Les erreurs éventuelles figurant dans le rapport et les opinions qui y sont exposées relèvent de la responsabilité des auteur.e.s.

méthos

7 rue d'Alost
1000 Bruxelles
+32 (0)2 880 85 61

247 rue Vaugirard
75015 Paris
+33 (0)1 89 16 80 04

www.methos.eu